

מדור הדעות של גלובס שואף להביא מגוון קולות המייצג את קשת הכלכלה והחברה הישראלית. על מנת להופיע במדור נלקחים בחשבון בין היתר, מידת הרלבנטיות של הטור, ייחודיות העיטון וכן הנכונות להציג פתרונות ולא רק בעיות. מעוניינים לפרסם במדור? אנא שלחו טקסט באורך 450 מילה לכתובת המייל deot@globes.co.il ואנו נשוב בהקדם

הפלונטר הפוליטי

הפתרון למשבר השלטוני: לחוקק את החוק הצרפתי עכשיו

גוש השינוי לא מצליח להגיע להסכמה על ממשלה שתחליף את נתניהו והמשך המצב הנוכחי מעמיד בסכנה קיומית את מערכת המשפט • נראה, בליט ברירה, שהחוק הצרפתי על כל חסרונותיו מהווה את הדרך היחידה לצמצם את ניגוד העניינים של רה"מ שפוגע בדמוקרטיה

שושנה (בדימוס) דן ביין
סגן נשיא בית המשפט המחוזי בחיפה בדימוס וכיום שותף מייסד בפרופ' ביין ושות'

לריק. זה המצב בעיקר בשיטה כמו זו הישראלית בה אין הגבלה על מספר קרנציות של כהונת ראש ממשלה. עם כל זאת, מאחר ולא נראה שבלוק השינוי מצליח להגיע להסכמה על ממשלה שתחליף את נתניהו ובשים לב לכך שהמשך המצב מעמיד בסכנה, המשפט, נראה בליט ברירה, שהחוק הצרפתי על כל חסרונותיו מהווה את הדרך היחידה לפתור לצמצם מהותית את מצב ניגוד העניינים החריף שבו שרוי רה"מ הפוגע קשות במערכת המשפט ומסכן את הדמוקרטיה. אני כותב זאת בלב כבד, אך מתוך תפיסה ריאליסטית של המצב בישראל. •

הסדר זה, ככל שנוגע הרבה למציאות הישראלית, יש בו קשיים לא מעטים. ראשית, הסדר זה עשוי להחליש במידה ניכרת את המניע של הנאשם לנהל מערכה ציבורית אינטנסיבית נגד מערכת אכיפת החוק אבל הוא לא מונע אותו לחלוטין. לכל מנהיג חשוב לשמר את תדמיתו ו"מורשתו" ההיסטורית ובכל מקרה ישמר המניע להביא לביטול המשפט לחלוטין. יתר על כן, משפט נרחב כרוך בתוצאות לא רצויות: ראשית, זיכרונם של העדים נחלש, וחלק מהעדים הולכים לעולמם, עוזבים את הארץ וקשה לאתרם. שנית, תפקידו של משפט הוא לא רק לקבוע את אשמתו או הפתו של הנאשם ובמקרה של הרשעה להטיל עליו עונש. התפקיד הוא גם חינוך, תפקיד המתבטא בהטמעת ערכים והתווית דרכי התנהגות רצויים ונותרת מדרכי התנהגות שליליים. מרחק רב מדי מהמועד בו כוצעו העבירות ועד לפסה"ד הסופי גורר מצב שאיש כבר אינו מגלה עניין בפרשות וכל האנרגיה שהושקעה בחקירות ובמשפט הולכת

יסודותיהן ואת חומרתן, אמנם חלק ניכר מהציבור היה רוצה לראות החלטה הפוכה הפוסלת כהונת רה"מ העומד מול אישומים פלייליים, אך האפקט הציבורי של החלטה "אקטיבית" על פסילה בדרך שיפוטית ללא בסיס חד משמעי בחקיקה הוא משמעותי ומרחיק לכת יותר מהמצב "הפסיבי" שבו נמנע ביהמ"ש מהתערבות תוך השארת חופש פעולה למחוקק. ואכן, נושא מסוג זה, הוא בראש ובראשונה נתון לסמכות המחוקק ובשל חשיבותו העקרונית צריכה הסדרה בחוק יסוד. אלא שבשל המצב הפוליטי הדבר לא אפשרי. במצב דברים של תיקו, שבו גם הגוף המחוקק אינו מתערב, לא בפסילה מכהונת רה"מ, ומנגד גם לא במתן חסינות, ניתן לכאורה לטעון שיש הגיון ב"חוק הצרפתי" שהוא קצין הסדר של פשרה בין פסילה לחסינות: לפי הסדר זה, אמנם נרחב קיום המשפט נשוא כתב אישום נגד רה"מ עד לאחר כהונתו, אך הוא לא פוטר את רה"מ מלאת כסופו של דבר, עם סיום כהונתו, את הדין על עבירות פליליות שביצע. אך

מערכת המשפט, שהיא החלשה משלוח הרשויות, לא ערוכה להתמודד עם האתגר. לזה יש להוסיף כי ניתן לפקפק ביעילות תיקופורו של רה"מ בהפעלת סמכויותיו כשבמקביל הקשב שלו נתון במידה רבה לענייני המשפט. החלטה ביהמ"ש העליון המאפשרת מצב דברים בו ראש ממשלה מנהל בתקופת כהונתו את משפטו במקביל היא זו היוצרת את הבעיה, אך למעשה לא הייתה לעליון ברירה אחרת שכן אין זה מתפקידו המסורתי של ביהמ"ש להחליט מי ינהיג את המדינה, בניגוד להחלטה שהיא פרי הפעלת הליך הדמוקרטי של קיום בחירות. צריך לזכור שהחלטה על הגשת כתב אישום, גם אם היא נעשית בהסכמת היועמ"ש, אין בכוחה לגבור על חוקת הפתח העומדת לנאשם. החלטה משפטית הנוגדת את רצונו של חלק ניכר של הציבור, הגם שהיא אפשרית, תחליש, מאוד את ביהמ"ש העליון שכוונו וסמכותו נגזרים בעיקר מהסכמה ציבורית. זאת בעיקר כשמדובר בעבירות מורכבות שלא תמיד קל להסביר לציבור את

המצב בו ראש ממשלה עומד לדין פלילי ובה בעת ממשיך להחזיק במלוא כוחו וסמכויותיו הוא מצב היוצר מעצם טיבו שיעשה שימוש בכוח השלטוני העצום של רה"מ לפגיעה במערכת אכיפת החוק והחלשתה, הן ע"י מינויים לא ראויים במערכת או כמניעת מינויים חשובים. בנוסף, הנגישות לתקשורת שבידי רה"מ מאפשר ניצול הבמה כדי לעשות דיסקרדיציה למערכת אכיפת החוק. סיכונים אלה מתממשים לנגד עינינו. שום הסדר של ניגוד עניינים לא יכול להיות אפקטיבי במצב זה.

חזקת החפות
גם לאחר הגשת כתב האישום נגדו, ראש הממשלה בנימין נתניהו מכחיש את המיחוס לו, ועומדת לו חזקת החפות

קניין רוחני

יש לצמצם את הגנת הקניין הרוחני של יצרניות החיסונים

נוכח הצורך בכושר ייצור לחיסון מהיר של אזרחי העולם כולל מדינות עניות חייבים לפעול בדרכים פחות שגרתיות, גם בקניין הרוחני • הגנת הפטנט אינה "טבעית" אלא אמצעי רגולטורי • הטלת חובה על חברות להעניק רישיונות ייצור למפעלים יקדם את האינטרס הציבורי

שושנה (בדימוס) איריס סורוקר
שופטת שלום בדימוס, ד"ר למשפטים, מנהלת מרכז חת לחקר התחרות והרגולציה, המסלול האקדמי המכללה למינהל

רישיונות כפיה אינם מופעלים על דרך השגרה; ברגיל, המשחק של השוק החופשי – נשמר. ואולם יש לזכור כי הגנת הפטנט איננה "טבעית", אלא מהווה היא עצמה אמצעי רגולטורי להשיג רווחה כלכלית. היעד עתה הוא לפתח כושר ייצור עולמי שיתאים לחסן את אזרחי העולם בהיקף נרחב ובמהירות גבוהה. לשם כך, אין צורך לשלול את הגנת הקניין הרוחני, אך צריך למתן את היקף ההגנה כדי להגשים בראיות וחיים. הטלת חובה על חברות פרטיות להעניק רישיונות ייצור למפעלים אשר מסוגלים לייצר בתנאים בטוחים – תקדם את האינטרס הציבורי, בלא שתסכל את האינטרס הכלכלי של החברה: המפעל המייצר יישלם לבעל הקניין הרוחני תמלוגים בערכים מוסכמים (אשר במידת הצורך ניתן לפקח עליהם). התשלום יביטי שיפוי סביר (ולא מופקע) ויקדם ייצור חיוני של חיסונים בקנה-המידה שאורחי העולם כולו זקוקים לו. •

לקטוף את פירות עמלם. יצירת תמריצים לחדש היא חשובה. עם זאת, חוקי פטנטים ברחבי העולם, כמו גם בישראל, מכירים בכוחו של הרגולטור להיבב בעל-פטנט להעניק רישיון לאחרים, ולו זמני, לייצר את המוצר נשוא ההמצאה, וזאת שעה שטובת הציבור מצדיקה זאת. גם הסכמים בינלאומיים בדבר זכויות הקניין הרוחני ("טריפס") מכירים בצורך לאזן בין הקניין הפרטי לבריאות הציבור.

לא תוכלנה לרכוש חיסונים בכמות הנדרשת. גם מדינות עשירות נפגעות בתוצאות כספיות חריגות. הסגרים הקשים שחוו אזרחי ישראל בשנה האחרונה מרגישים עד כמה חיוניים הם החיסונים, שבתת אחת החזירו חיים למללולם. אנו עדים למהלך מרשים של התחסנות המאפשרת להתהלך שוב בנחנות יחסית במרחב הציבורי, לחזור לפעילויות של מסחר ותרבות, לשרת החיים. אך עננה כבדה יוצרת חוסר וודאות: ראשית, תוקף החיסונים מוגבל בזמן; שנית, נראה כי המוטציות החדשות תחייב לפתח חיסונים נוספים. המדינה תצטרך לקנות עוד חיסונים. זהו ענין כלל עולמי: עד שרוב האנושות לא תתחסן -- איש מאתנו לא באמת בטוח. המגפה אינה נעצרת בגבולות. גם אם ממשלות תצורנה את התכונה האזורית, לא ניתן לסבך ברצינות סגור הרישיון הוא פתרון אפשרי לאורך זמן. מה עושים? משטר הקניין הרוחני נועד לאפשר למציאות ולממציאים

גם אם היו בעולם די חיסונים כדי לחסן את כולם, הרי שתקציביות הדלים של מדינות עניות אינם מאפשרים רכישה יקרה בהיקף הנדרש ובזמן אמת. האם נכון בשעה דרמטית זו למתן את משטר הקניין הרוחני, המעניק לממציא בלעדיות בייצור המוצר? פטנטים נועדו לעודד חדשנות. מקובל לסבור כי בלעדיו הפטנט לא היו לחברות הפרמצבטיקה די תמריצים להשקיע את המשאבים הרבים הנדרשים למחקר ופיתוח. אך ישנם מצבי קיצון, כמו הפנדמיה הגלובלית, שבה הגנה פטנטית מלאה עלולה לתבל ברווחת הציבור. הפגמים של השיטה הקניינית מתגלים עתה במלוא עוזם: זכות בלעדית מוחלטת גורמת לכך שהידע נותר לזמן ארוך בידי מעטים, בעוד שאינטרס הציבורי הוא לחסן המונים במהירות כדי להציל חיים, להניע כלכלות, ולהחיות קשרים שטן מהנדרש, המחירי עולה. כאשר בעל הפטנט הוא מונופול, המחיר ייקבע לפי רצונו. מדינות עניות בוודאי

חיוב הענקת רישיונות ייצור לא ייסכל את האינטרס הכלכלי של החברה: המפעל המייצר יישלם לבעל הקניין תמלוגים שיפצו אותו על איבוד הגנת הקניין